

DOCUMENTACIÓN EPISTOLAR

O Fermín Penzol conservou a correspondencia relacionada coas actividades políticas que alá polos anos vinte levou a cabo en Madrid un grupo de universitarios galeguistas do que el formou parte. Hai anos entregoume a min co encárrago de a conservar mentres non pasase o tempo conveniente para incorporala aos arquivos da Fundación Penzol. Así o farei, como é natural. Pero, pensando neste número de Grial a el adicado pareceume oportuno incluír nel parte desa correspondencia, que escolmei con toda atención de acordo coa vontade que me manifestou ao entregarmos.

R. P.

Ferrol, 4-Outono-1921

Irmán Fermín Fernández Penzol

Vila Podre

Moi distinto irmán: Recibín a súa moi intresante carta qu'eu lin nunha xuntanza das que frecuentemente temos os "bos e xenerosos" do Ferrol —poucos pro escolleitos, como axiña terán ocasión de probalo— agradando por igual a todos.

Tan axiña como chegue a nós o boletín da nazón irlandesa e de acordo co dito por vostede, eu esquirbirei no propio nome e no do xornal que dirixo á legación do pobo irmán na Vila Podre, pra porme de xeito incondicional, e tal como é o debere de calquera que se chame nazonalista, á disposición dos persoeiros irlandeses na Hespaña.

Inda que o xornal que dirixo é un xornal da propiedade de xentes que son como a maoría das que constituen a poboación galega de hoxe —e vostede ben me enxergará— eu, emporiso, faigo por inocularlle todo o meu virus nazonalista galaico, feramente i-escrusivamente galaico.

Supoño que estará enteirado do feito xúrdio, ademirável, verdadeiramente eiscepzonal que a Universidade da gloriosa e por nós endexamais ben gabada de abondo irmán Catalunya finda de levar a cabo: nos seus estatutos de réximen autonómico, xa postos en vigor, establece que as tesis doctoraes poderán faguerse en castelán, catalán ou galaico-portugués. ¿Qué lle parece? ¿Poderá darse un homenaxe máis grande e sinceiro de agarimo e sim-

patía a Galicia? En troques, contrastando, a noxenta Universidade de Compostela, esta Universidade castelán qu'eiquí padecemos, non consignou nos seus estatutos nada que se lle semelle. Unha vergoña, meu amigo, unha verdadeira vergoña. Temos acordado que o sábado próisimo, todolos que queiran, se dirixan con telegramas ó Rectore de Santiago pónndolle de releve o feito e faguéndolle ollare a necesidade de que aquí se faiga algo inda que xa non sexa espontáneo, como debía de sere...

Ramón Villar Ponte

¡Patria ceibe!

Liverpool, 8-10-22

Meu bon amigo Penzol:

Xa supoño que vos teredes axuntado outra vez tudos en Madrid e que estaredes encomenzando algunha nova campaña máis intensa da que fixemos nos derradeiros anos.

Eu recibín de Betanzos o noso periódico que xa conoces de fixo. Mandoumo o Mosteiro denantes de saire para Madrid donde supoño que se atopará agora inda que eu fixo nada sei. Esquirbinlle fai máis dun mes coa intención de que me dera novas da Causa mais inda non recibín resposta.

Ó Cortón dille —prégocho— que coma inda non fun a Londres non empreguei a tarxeta que il me dera de Bayliss, pro eiquí atopei a un moi bon amigo de ise señor que lle chaman Burns e pódelle falar del si o vé.

Tamén lle esquirbín ó Cebreiro á Cruña con o mesmo negativo resultado que outuven do Mosteiro. E espero que de ti non será o mesmo; de Madrid un lote de novas e de comentarios que faguer. Do contrario ficarei isolado en aisloto do movemento enterándome soio polos *Nós* e *A Nosa Terra* que sigo recibindo puntualmente.

Sería moito importante que me indicárades si se pode faguer algo por eiquí. Eu non conozo eiquí máis que un galego que atopei antonte: un home xa de máis de 40 anos, casado en Galicia pro que leva eiquí moito tempo. Este home deume un diario novo de Vigo que se chama "Galicia" mais é imprentado en castelán. Sin dúbida, emporiso, eu podería poñerme en comunicazón con algunha cousa que eiquí poida habere ou haxa. Falade con O'Brien a embaixadora de Irlanda.

O que non recibin dende que estou eiquí é *Céltiga*.

Contareiche un caso que me ocorreu o outro día: Oín cantar en inglés unha muiñeira e algunhas outras cousas da Terra e preguntelle ó que as cantaba donde as adeprendera e díxome que era música escocesa e que resulta moi ben coa gaita (*Scotch bag pipe*) perfectamente idéntica á nosa. ¡Calcula a miña sorpresa e ledicia! É unha mina pra os repertorios das nosas gaitas e coros e eispecialmente pra grupos como "Os Celíñas" ou eisí.

Unha aperta de

da Pena
da I.N.G.

¡Fé e vontade!

Irmán Fermín F. Penzol

Meu querido irmán:

Mándolle esa carta pró irmán Mosteiro que Vde. fará o favor de ll'entregar, por si non está no mesmo sitio do qu'eu teño as señas. E tamén ha faguel-o favor de dicirme si sigue ond'estaba ou cal é o seu enderezo.

Pol-o qu'a il lle digo pode Vde. ver o que hai por eiquí e o qu'estamos preparando de propaganda que é o que hai que faguer, e as ideas que temos tocantes ó boletín de Betanzos "Rexurdimento".

Recibín no Castro Caldelas ond'estiven cáseque todo o vran descansando, unha carta de Vde. coas impresiós que recolleu na Cruña. Non hai que lles dar demasiada importancia a aquiles Srs. Confirmamas o irmán Leuter Gonz. Salgado n-unha carta recente. Xa tiña eu tomada a medida de prohibil-a colaboración en "A Nosa Terra"; non quixen decrarar púbricamente na imprensa o arredamento da Cruña, e agora xa sería serodio. Fai tempo que lles estou dicindo ós irmáns da Cruña —Vilar Ponte, Cebreiro e Calviño— que constituían alí a delegación da I.N.G. Estou en dadas de faguer delegación ou subdelegación do Ferrol.

Querería sabel-a opinión de Vde. sobre do Boletín "Rexurdimento" coma futuro órgao da I.N.G.

Repítolle eiquí a Vde. a importancia do istante que estamos pasando, e a necesidade d'aproveitalo sobre todo por medio da propaganda. Compre que nos comuniquemos máis a miudo, polo que lle prego a Vde. e a todol-os irmáns de ehí, que cando un cando outro, m'escriban dando novas e conta de todo.

Escribimos ó irmán Cortón encarregándolle unhas reproducións de tres augarelas pra nós...

Vicente Risco

Ourense, 12 de outono-1922

Irmán Salvador Mosteiro

Meu querido irmán:

Dícenme que Vde. se queixou de qu'eu lle non teña respondido a unha carta nin respondido en col de "Rexurdimento". Non é que lle falle razón de todo. Foi qu'iste vran paseino todo antr' Allariz e o Castro Caldelas, e traballando pouco. Xa sabe que foi unha tempada esceicional pra min... Ademáis, a segunda carta que Vde. di que m'escribíu, nona recibín. Por todo isto, ten Vde. que me perdoar, en gracia ás razóns que lle poño, e a que dend'agora xa non vai ser así.

Non somentes non me disgusta en nada "Rexurdimento", senón que me parece moi ben, e doulle o meu parabén, e desexo que siga e que teña moita vida, e pra il ofrézolle a miña axuda e a de todol-os irmáns d'Ourense, e ademáis voulle dicir as ideas que

teño en col d'il, algunha das que —xa lle direi cal é— non é miña, mais eu coma si o fora a acollín.

En pirmeiro lugar, non me parece ben a idea que teñen de faguel-o mensual. Coido que sería millor que seguira sendo quincenal, anque non aumentase as páxinas pol-o d'agora, nin creio que sexa necesario millorar moito a presentación, senón máis ben atender ó contido. Esto, si as posibilidades o permiten; podendo ser, debería seguir sendo quincenal, de non faguelo semanal. Elo ven ben pra outra cousa que lle direi.

Logo, parécese ben, e débese conservar, o tono local e comarcal que ten unha parte do boletín, ó menos pol-o d'agora, e aínda pra sempre. En isto poden meter tamén algo d'erudición en col do país, en forma amena e que chame pol-os que leen.

A idea que me foi suxerida é a de que, dado como están os da Cruña, e o número grande d'irmáns afiliados á I.N.G. que s'están dando de baixa en "A Nosa Terra", d'eiquí que "Rexurdimento" podería chegar a substituir á "A Nosa Terra". ¿Qué lle parece a Vde.?

Pra elo teriamos que faguerlle cartel e propaganda. Isto faríase. Por primeira providencia, e aínda que a cousa non chegue a tal punto, eu vou falar de "Rexurdimento" na *Zarpa* n-unha das miñas prosas. Logo, eu recomendarei a todos lle manden orixinaes. Pra isto ten Vde. que me dicir a quen debo dirixilos a Betanzos, ou si llos mando a Vde. Tamén, si Vde. quer, lle podo mandal-os tacos con dibuxos do Castélao publicados en NÓS, os que desde logo están á sua disposición. Qué lle parece de publicar cousiñas moi sinxélas de vulgarización á moderna de cousas d'educación nazonalista, coma celtismo, literatura, estorias, arte galega, grandes figuras do nazonalismo de todol-os países, economía, dereito, etc. De todo isto lle podo proporcionar, e pódoll'encher duas pequenas seiciós en cada número, qu'antras duas leven duas ou tres columnas... En fin, toda a axuda que vostede queira, conte con ela, así como o traballo de suscriciós, e pra dar a coñecer o boletín.

Compre tamén metelo e acreditalo nas sociedades agrarias todas de Galicia. Aparte mándoll'un avance de lista d'algúns de Pontevedra que son as que n-iste istante teño a man. Eu pedirei pra que me compreten coas señas de todos.

Achámonos no millor istante. A idea vai cundindo. Iste serán falaba eu c'un meu compañeiro valencián que hai un ano qu'está eiquí e asombrábase dos progresos que a idea fai nas xentes nistes mesmos días, cousa que non pasaba cando il chegou... Compre apricármonos todos pra aproveitar iste istante doado e faguermos unha propaganda intensa. Nós estamos tirando milleiros de follas pró campo, pra espallar en grande escala. O "NÓS" vai coller unha gran vida, e "Céltiga" fai unha propaganda enorme e véndese moito. *Un ollo de vidro* está sendo eiquí un gran éisito de librería.

En Santiago, a Irmandade estase reorgaizando limpa de todo, forte e xurdia. No Ferrol van moi ben e por todas partes xurden subdelegaciós. Logo iremos dar conferencias ás agrarias de Pontevedra; e logo recorreremos as d'Ourense...

Vicente Risco

Ourense, 14-Outubro-1922

Querido Fermín: Supoño xa no teu poder unha do Xefe falando de varios asuntos e antr'eles o de "Rexurdimento" que é unha cousa de moita importancia.

En vista do que pasa cos da Cruña estamos dispostos a reventalos en todo o que se poida e pra escomenzare imos ver si conquerimos substituir "A Nosa Terra" pol-o de Betanzos xa que é o máis doado de faguer.

Precura conquistar baixas e darvos todos (incruíndome a min) na "A Nosa Terra" e suscribírmonos ó "Rexurdimento" axudándoo ademáis en todo o que se poida, inda que haxa que faguer un esforzo.

Ista máis que pra ti é pró Mosteiro, pro como non sei si vive no mesmo sitio que o ano pasado, non lla dirixo a il. Dime as suas señas.

Precurar que de Betanzos manden eiquí números pra propaganda a ver si se consiguen suscriciós. Poden mandarmos a min si é que o fan antes do mes que ven que será cando me vaia pra isa. Cumpría que fixeran un bon número pra que á xente lle guste e non estaría mal mandaran carteles-anuncios si pode ser.

Hai que faguer d'iste xornal o órgao da I.N.G. como "A Nosa Terra" viña sendo e quere selo da I. da F. e moito millor feito.

Eiquí estamos dispostos a todo como veriades pol-as cartas do Vicente de xeito que dos de Betanzos depende o demáis.

Diráselle isto a Castelaó, Quintanilla, etc... pra que todos contribuián cada un co seu, e fagan propaganda e incluso así que se vexa o que se fai pódese recomendar-o ás Delegaciós coma Órgao da I.N.G. pra que o traballen e axuden.

Aparte d'isto, temos que precurar *matar a outra* pra o cal debemos de faguerlle *total-as baixas que se poda*.

Non deixes isto de man.

A colaboración xa está prohibida ós irmáns da I.N.G. e circularánse as ordes, coma xa se fixo ós do Ferrol respondendo ón oficio d'iles.

Imos ver quen ten máis forza e si se poidera acabar co-iles millor. Á Causa lle compría que os esmagáramos e imos poñernos a elo.

Do demáis xa non vos digo nada pois vos falou d'abondo o Risco.

Eiquí estase traballando e hai moito entusiasmo. Hai que reorganizar ben o de Madrid.

Estanse faguendo carteles de "NÓS" a tres córes e mandaránse tamén ehí, en canto estén feitos...

M. Piñeiro

Madrid, 23-VII-23

Querido irmao e amigo:

Por as miñas maos ten pasado unha carta de adhesión ao noso Conselleiro Supremo que está recolleitando as firmas de todol-os Conselleiros de Delegaciós (que por certo poden comprobár a

eisistencia de 21, número total dos grupos nazonalistas que actualmente compoñen a "Irmandade Nazonalista"). Iste documento que eu firmei en nome da de Madrid é dirixido pol-o Comité d'Or-gaización nomeado na Cruña coa intención de que chegue ao noso Conselleiro Vicente Risco, como proba de disciplina, logo de per-correr total-as Delegacións e Subdelegacións nazonalistas que veñen postas ao marxe. O documento remata con istas verbas: "Todos pra un e un pra todos; e un e todos c'o pensamento e o curazón postos no progreso e na liberdade da Terra escravizada e cons-centes sempre da nosa persoalidade nacional". E en nota aparte di: "Daráselle valor oficial a iste documento en canto chegue ó poder do Conselleiro Supremo, avalorándoo co'a sua firma e o selo da Xefatura Suprema. Ó mesmo tempo acusará recibo d'il ó Comité d'Orgaización ¡Terra Ceibe!". Eu atopei ista idea mui sim-pática.

Antronte recibín novas dos d'Habana con unha carta pra ti que ch'envío e outra do "Comité R. Arredista" que lerás ao teu regre-so pois por sere interesante non me quero expoñere a que se perda.

Sen máis novidades recibe un saúdo agarimoso con unha forte aperta do

Luis Cortón do Arroyo

Sr. D. Fermín F. Penzol
Madrid

Meu distinto Sr.: Chegou ó meu poder a sua carta data 30 d' Abril derradeiro, e contestando ó que vosté me pregunta podó de-cirille que non sei qu'axa niñún xornal esquirto na nosa doce lin-gua, nin mesmo libro.

Os gallegos emigrados, teñen na sua lembranza o recordo da terra onde naceron, pro nó intre non sinten a falla de falar no seu idioma, e de espallalo por onde podían, porque isto é dun orden ideolóxico que moitos non enxergan; algúns hai que abranguen canto isto siñifica, pro outros cren que con cantar alalás e bailar a muiñeira e contar catro pullas en gallego, xa se fizo galleguismo.

E por iso que, inda ben axa eiquí enriba de 100.000 gallegos non se pudo hastra o de agora chegar ó que vosté pregunta. Us ollan de falar co acento criollo pra non semellar gallegos; outros din que son gallegos pro que dinantes son españois e teñen de fa-lar castelán; e outros que soilo teiman en cultivar o que nos pon en redículo, pois fica un fato de homes que esmorece de xenreira sin poder faguer cousa de xeito.

Deséxolle moita sorte nas suas propagandas patrióticas pra er-guer y espallar a nosa lingua y-ogallá poidamos perto doarille á nosa terra a persoalidade que lle... o centralismo noxento cau-sante da mór parte das nosas disgracias.

Fólgome ofrecerille a miña cativa persoa pra canto quixer e coa miña fonda lembranza prá nosa terra vaiille unha aperta de irmán que o saúda co mór agarimo.

Farruco Lamas

NOTA: Esta carta non ten data. Está escrita nun papel comercial da "Pensión Lamas" e no lugar da data só figura o texto impreso: Buenos Aires... de 191...

Querido irmán Penzol: Nantronte falei con José Ramón que me veu a ver ao Museo, e dixome que tiña falado contigo en Ponferrada e que ti lle encargaras de me pedir a min unhas liñas, anque fosen de esmola, pra suplir no posíbele o teu illamento e a tua falla de conversa.

Tés d'abondo razóns pra me eisixire esta miña formalidade, e eu recoñezo que estiven nestes días un pouco preguiceiro. A grave doenza do meu curmán Viqueira, que nos ten tido a todos, durante o mes findo, atentos á súa enfermidade; logo, a saída precipitada do meu tío pra A Lagoa e Santiago en procura dun especialista que o operase; os temores do triste desenlace, finalmente confirmado, son todos eles motivo, anque non disculpa de peso pra xustificarme.

E agora que che falo de Viqueira dareiche algúns detalles da súa morte, pois ti supoño non sabrás máis que do acontecemento tal como apareceu a noticia nos xornaes.

Levaba xa doente perto de dous meses, mais dende mediados do mes de agosto, un forte ataque de euremia, complicado con o riñón e a parte deble da perna, deulle un carácter de extrema gravidade á súa doenza, e cuase dende ese momento os médicos que foron chamados da Cruña e Santiago viron que a cousa era mortal. Fíxoselle a operación xa sin confianza ningunha, polo estado delicado en que se atopaba, pero coma o único recurso que o podía salvar. Pareceu con elo experimentar unha pequena melloría, mais todas as esperanzas caíron por terra na noite do 28 en que deixaba de eisistir.

Como ves desaparece deste xeito, na súa mellor idade, outra das figuras máis representativas nestes tempos, do nacionalismo e da cultura galega; a de maior autoridade sin dúbida algunha fora das fronteiras da Terra.

Da Cruña escrebeume Casas en nome dos irmáns de alí, e contándome detalles do seu enterro que parece foi emocionante por o que sabemos ademais pola familia.

Cuase de noite, e apesar de chuiva, unha enorme procesión de labregos e aldeáns da Lagoa e San Fiz levando diante un crucifixo, acompañaron o cadaleito deica o cimiterio civil de Ouces. Isto sin contar as moitas representacións que viñeron da Cruña e un numeroso grupo dos da Irmandade da Fala, que cubriron a caixa durante todo o camiño co'a bandeira galega. Logo no cemiterio dixo Lúgris unhas verbas e os da Irmandade lle ofrendaron unha coroa de flores.

Vexo que o José Ramón púxoche ao tanto da carta de Ribas, como é cousa algo complicada e longa de contar, dela che fallarei despacio outro día. En resume non foi máis que isto: Ao desaparecer a "Correspondencia de España", Fernández Mato, por mediación de outro amigo, ofreceulle o posto de Redactor-Xefe do "Povo Gallego". El impuxo as súas condicións que lle foron acetadas nun telegrama que me ensinou a min, pero ao chegar a Vigo parece ser que atopouse con que o posto estaba xa ocupado por Montes. E xa non tiveron máis noticias.

Da Causa teño boas impresiós e novas esperanzas. Parece que se ten producido en todos (¡xa era tempo!) unha pequena sacudida de esprito e xa se anuncia a reaparición da nosa querida revista "Nós" imprentada na Cruña e de unha nova noveliña mensual "Libredón" que sairá en Santiago. En troques os de "Lar" non dan sinais de vida.

Che darei outro día a miña opinión encol da carta do Leuter. Agora só quero dicirte que o meu irmán Enrique sairá mañán 4 ou no 5 pra Galicia por asuntos de librería e en viaxe de recreo aproveitando as suas vacaciós.

Non deixes de sair á estación.

Recibe unha forte aperta do teu irmán e amigo

Cortón (Lois)

1 de Nadal de 1924

Pra Fermín Penzol

Moi querido amigo e irmán: Non respondín á tua denantes por ter estado doente. Foi un pouco de gripe, pro xa pasou.

Celebro infinito que voltedes a xuntarvos. A todos unha forte aperta e un garimoso ¡Terra a Nosa!

A carta que recibíu Cortiñas é a mesma que recibín n'Ourense. Respondeulle Risco. Eu non puíden firmala nin sei o que di por non poder ver ó Risco en Quereño á volta de Salamanca polo mal tempo.

¿Qué penso? O que ti, o que pensan todol-os bos: é preciso reorgaizarnos, sexa como sexa. O millor paréceme, por mor das circunstancias, constituirmos en asociación segreda, firmando un compromiso individual e con un Xefe enérxico e que todos debemos obedecer, sobrepoñendo o Ideal a todol-os persoalismos, orixen e causa da nosa situación actual. I-o que non queira iso que fi- que donde está.

Prestar a nosa axuda económica e literaria a totalas publicacións galegas.

D'isto somentes deben ser sabedores aquelas persoas de *verdadeira confianza*. Sei que hai moito medo que en parte está xustificad pola vixilancia a que estamos sometidos. A mediados d'este estarei n'Ourense e podía ser que a primeiros de xaneiro un de nós vaia a Vigo, Pontevedra e máis Santiago pra falar con todos e chegar a un acordo. Eu conto con vós pra todo o dito? Penso que sí.

Sempre que d'isto fales a alguén, pénsao denantes, e si escribes recoméndalle o que eu te recomendo (non por medo, sinón por ben da causa): *queimar as cartas*.

Ben. Agora pídivos, como irmán, prestedes axuda á "A Nosa Terra" (única publicación que eisiste) no senso que máis arriba deixo dito. Nós estamos mandando un peso mensual e dende agora terá colaboración constante. Sei que andan mal de cartos e de colaboración...

Leuter

Irmao Fermín Fernández Penzol
Madrid

Distinto irmao: Moi tarde chegou a sua ó meu poder, e moito máis tardei eu en contestarlla. A causa foi a seguinte: cando recibín a sua, moi estimada, deixárase de publicar "Terra" que morreu, dunha parte por falla de colaboración dos nosos irmaos da Terra —quedan a salvo desto o irmao Xulio Prieto e o Florentino López Cuevillas, que en tódolos momentos nos prestaron a sua axuda— e de outra parte a indifrenza dos galegos d'América, que son unha calamidade e non prestaron ausolutamente axuda ningunha e chámollé axuda niste caso ao pagar as suscricións; poucos, moi poucos foron os que o fixeron, unha pena, fícanos o consolo de que a inteleutualidade arxentina se ocupou de nós e do galego.

Agora ben, eu tiña o propósito de sacala novamentes, esquirbinlles aos que podían colaborar e non recibín carta algunha. Teñen medo, eu comprendoo, mais debían de valerse de algún medio. Eu hoxe síntome arredista completamente, estou en relación cos arredistas cataláns de Francia e d'aquí e xa que a nosa Patria seica sigue durmindo, estou disposto a dar o meu sangue pola liberdade de Catalonia porque coido que así espertará a nosa Terra, e será un longo adianto.

Como eu non vivo en Bós Aires que ando viaxando polo norte da República polas zonas algodoneira e de bosques adicándome ao acopio de coiros, algodós, prumas e demáis, baixo de tarde en tarde á Capital e isto é o que me fai estar quedo aínda; mais teño o proieuto de sacar unha revista trimestral do tamaño dun libro, e si non colaboran os da Terra publicar as obras crásicas galegas non coñecidas ou pouco coñecidas, pra o que tamén preciso axuda dos de ahí, mais xa non é tan directamente nin de compromiso, e coido que accederán a isto que sería traballo únicamente de indiciar as obras e eu pagaríalle os gastos e demáis traballos de conqerilas.

Si ahí houbese algún movemento non deixen de avisarme e contar connigo pra todo. Son probe mais o pouco que teño da Terra é, e o día que a Causa o precise pra ela vai, ademáis aquí podo conqerir, anque poucos, algúns cartos.

Nada máis, unha forte aperta do seu bó irmán na Santa Causa da Terra.

Ramiro Isla Couto

TERRA A NOSA!!

Ourense, 30-Xaneiro-1925

Amigo Penzol: No meu poder a tua derradeira que recibín n'Ourense, donde me atopo pra non voltar xa a Villar.

O viaxe de que te tiña falado nono fixen por moitas razóns. Unha d'elas, a principal, porque o Estado non me pagou hastra

Fermin Fernández Penzol Labandera nos seus tempos mozos

nunciar ó cárrego; sei, ademáis, que tiña mentes de o faguer na primeira xuntanza que se celebre.

Mais, e isto é o que non dixen alí, hastra que punto nos conviría o cambio de xefatura? Non será un perxuicio prá Causa? Fíxate que ista ten que levar unha nova orientación; que mañá o noso arredamento político non pode susistir, e que pra iso non temos forza, que é preciso adequirir sexa como sexa. Hase vestir o zorro de galiña pro sempre queda o perigro de que logo prefira quedar ó quente do curral. D'iso temos visto moito. E n'isto respondo que Risco é unha garantía. E aínda máis. Soupen hoxe por boa tinta qu'entre os agrarios xógase o nome de Risco prá sua xefatura. Non sei cales serán os resultados. Mais, sabendo como il pensa, e conocendo a sua teoría sobre o agrarismo, como conocen e saben, non é iso dunha gran importancia?

Podia ser que coides ista unha herexía: penso que Risco debía seguir na Diputación. Si non poder ser, espulsémolo coma nazonalista, que il hastra iso consentiría pola Causa, pol-o noso trunfo. A primeiros de ano quixo dimitir i-eu pidinlle non-o figura hastra máis adiante.

Agardo con impaciencia a tua resposta, que será o sentir de todol-os irmáns d'esa. Non esquecias, como xa deixo dito, sométome ó que acordedes, inda que coído non estou moi descamiñado.

Tede coidado, cando vos dirixades ó *Seminario* non-o fágades no senso nazonalista; pódelles costar un serio disgusto. Ten nemigos moi fortes. Non fai moito un catedrático, o Sr. Bustamante, fíxolle moita campaña e están á caza da primeira ocasión...

Leuter

PRÁ MOCEDADE NAZONALISTA DO SEMINARIO D'ESTUDOS GALEGOS

Queridos irmaos: A vós nos diriximos, somos un fato de rapaces que desde fai anos ven sostendo decote a bandeira da Santa Causa n-istas terras, n-agardanza que acolleredes co agarimo istas sineiras liñas inspiradas no degoiro d'un deber.

Ollade... O que tanto traballo costou, o que tantas ledicias nos deu, o que nós coidabamos tiña fortes raigames, pol-o chao caíron como sinxeliñas follas guindadas pol-o furacán... ¡Só a lembranza!

Laiámonos acorados... Aos nosos laios de carraxe e xenreira, só chegaron como xustificante do sucedido istas verbas... Se non pode faguer nada... Hai que agardar tempos millores...

Sentindo o Ideal co-isa rebeldía que somentes aniña nas almas mozas, sin lixos nin cobizas, non podiamos acougar con verbas valeiras de todo azo baril.

E orgaizámonos, co nome de "Mocidade Céltiga", coidando en todo tempo se pode faguer algo, que é de necesidade seipamos quenés somos, onde nos atopamos, pra cando cheguen ises tempos millores.

Os nosos principás fís sòn:

1.º Xuntar, orgaizar, á mocidade nazonalista da Terra e vel-o

xeito de fundar en San Tiago un grupo escolleito que se poña ao fronte d'ela.

(Fixádevos que todo o conquerido pol-os catalás xurdíu do Centro Escolar catalanista, orgaizado por Prat de la Riba cando era estudante e que d'el saíron case que todol-os persoeiros que hoxe ten o catalanismo).

2.º Espallar a semente do Ideal (verbas de Vilar Ponte) no corazón dos mozos que "aínda non teñen voto" e na i-alma virxe dos nenos que "han tardare moitos anos en telo".

3.º Axudar en todol-os ordes ao Sem. d'Est. Gal., xuntoiro de homes que soñan n-un porvir lonxano da Patria, viero luminoso d'unha mocidade d'estrelas que traballa capacitándose pr'á loita do alén.

E lembrámonos de vosoutros, dos que no seo de ese Sem. d'Est. Gal. vides a cotío dando mostras de fe nazonalista. Por si nos quedades axudar na meirande ofrenda que n-estora podémos faguer ao noso meirande amor: Galiza.

(A de xuntar a súa mocidade, hoxe illada, nunha apreixada irmandade).

De vosoutros e da Causa.

Firman: *Fermín F. Penzol, Jesús Carracedo, Lois Cortiñas, Lois Cortón, Ramón Rodríguez.*

Xaneiro de 1925

PRA A "MOCEDADE CÉLTIGA" DE MADRIDE

Irmaos:

As vosas verbas xurdias fono un novo azo pra os nosos traballos e un pulo novo prás nosas arelas de redenzón.

Ben coidábamnos que o noso cativo esforzo tiña de sere insospeitadamente fecundo nos galegos bós e xenerosos. Con ledicia acollemos as vosas novas e regraciámol-os vosos ofrecimentos.

O Seminario ben facendo un labor calado pol-o rexurdimento da Ideia e, hoxe máis que ningures, fai falla o seguimento da súa vontade, enxebre sempre e do máis outo galeguismo.

Emporiso fai falla tamén que os galegos, seguindo o voso eixemplo, se xungan carón seu pra ateigar as arelas que sinte.

Quere unha Universidade tal que a soñara Viqueira: froitosa e galega.

Quere unha cultura galega ceibementes desenrolada.

Quere leval-a nosa cencia por vieiros afastados dos que ata agora seguínose.

E nós, os escolares composteláns, que sentimos o que vós sentides, os que estamos xunguidos por un sagro xuramento de amor á Terra guidamos a ourentazón do noso centro cara a Causa pra que, cando os tempos sexan chegados, topen moligado o chan das i-almas e verdescente o piñeiro das sagras revoltas.

A nosa orgaización está perto de escomenzar e, cando os requisitos legals sexan cumpridos, denantes cicais d'un mes, poderemos pórnos, xa que eisi o pide a Terra, ó fronte da nova mocidade.

Eisi ista vella cibdá compostelán que xa xurde do seu sono de

pedra voltará a sere o peito afervoado dos movementos redentores.

Nós percuraremos chegare ás i-almas sinxelas que os vezos antigos non poideron abranguer e xuntar os vellos valores na qentura do amor á Terra i-esterrexer o chan de Gael nun berro baril de liberdade.

Irmaos: canto eiquí fagamos por encher os vosos degaros —que son os nosos— serávos dito; coidamos que cedo tornará a erguerse o guindado e que enriba dos sartegos do Apóstolo e da Nai Rosalía escintilará a estrela da liberdade que apreixe ós irmaos todos da Santa Galiza.

Firmado por: *Fermín Bouza Brey, Julio Cordal Carús, F. Balboa, Ramón Martínez López, Xavier Pardo, José Filgueira Valverde, Joaquín Sobrino, Julián M. Magariños Negreira, Lois Tobío Fernández.*

1925

23-febreiro-1925

Querido amigo e irmán Leuter: Ei che mando a nosa resposta á vosa nota. Ademáis da nosa iniciativa hai outras duas, a do grupo de Viveiro que ten os ollos postos n-antiga "I.N.G." e a da Irmandade da Fala que quer xuntar a tódolos nazionalistas, non sei como, pois a única notiza que temos é de que onte tiña lugar na Cruña unha xuntanza pra tratar d'elo.

Ningunha d'elas aseméllase á nosa. Nós traballamos por orgaizar unha *mocidade independentista*, que non teña necesidade de xefes senón de mestres, que traballe pra se capacitar e poder pór o día de mañán o seu grao de area na creación dunha cultura arredidamente galega...

F. Penzol

PRA O GRUPO NAZONALISTA DE OURENSE

Respondendo aos puntos de vista da vosa nota derradeira, cuio senso íntegro o irmao Salgado nos comunicou, nós crémonos obrigados a concretar máis, pra faguer desaparecer calquer trabucamento de interpretación, os fis que nos propomos ao agrupar n-unha orgaización disciplinada á mocidade nazionalista de Galiza.

Compre ter en conta que a nosa iniciativa se non asemella a ningunha outra, e que nos diriximos non ao Seminario d'Estudos Galegos, senón aos rapaces nazionalistas do Seminario.

O noso fin principal e cuase único n-estas datas anormaes porque estamos pasando, é o de apreixoar nun bloque rexo toda a mocidade nazionalista de Galiza e evitar d'este xeito a sua disgregación ou disolución total como valor moral futuro, unificánda n-unha acción común pra que no día de mañán s'atope aínda en pé a única forza positiva con que conta pra o porvir Galiza e a única esperanza aínda viva pra levar a cabo a nosa obra redentora.

A plausíbel e animosa labor d'algús rapaces do Seminario, suxeriunos esta idea e a iles fómola propór.

Tencionamos pois: constituir en Compostela a carón da Universidade e do Seminario d'Estudos Galegos, unha "Mocidade" con local e c'un órgano de publicidade, sostida por todol-os rapaces nazonalistas espallados pol-a Terra e por fora d'ela, e que alente e dé azos ao labor de cultura galega xa escomenzado pol-o Seminario e sexa vieiro aloumiñador dos "que inda non teñen voto" e dos que "tardarán moitos anos en telo".

De non sere así, nós desestiremos dos nosos propósitos, pois non nos achamos capacitados nin con autoridade d'abondo pra outra labore.

Mocidade Céltiga

Betanzos, marzal 21 do 1925

Querido Penzol:

N'é verdade que é unha vergoña non faguer nada?

O outro día houbo unha xuntanza na Cruña da que lle din noticia ao Cortón nunha postal, pero como non sei si saberedes algo encol disto direiche que foi un intento de unión das Irmandades da Fala e da I.N.G.; pensamento que fai tempo teñen no miolo os da Cruña. A xuntanza fracasou e non chegou siquera a celebrarse, e o Cortiñas que foi alá veu admirado da forza da Irmandade pois houbo unha señora ou un señor que deixou en herencia unha casa que renda sesenta duros ao mes (casa que inda disfrutará pelo d'agora en usufruto unha irmán do dito señor) e ademáis había telegramas de Cataluña e de Euzkadi que falaban da Triple Alianza.

O Cortiñas tamén faloume de que entre cinco a peso, por mes e por barba, estábades facendo un fondo. Eu intentei faguer a I.N.G. de Betanzos mais hai que refaguela de novo pois nos Estatutos das Irmandades da Fala, que foron os únicos que rixeron hastra o de agora teríanse que faguer modificacións. E xa que falo disto heiche decire que tamén procurei indagar si a primitiva Irmandade da Fala de Betanzos continuaba existente no Rexistro do Goberno Civil pois de sere así tería un conselleiro ela sola no Concello de Betanzos; e inda que eu nunca fun partidario da orientación política, xa que viña tan a man n'era bon deixar marchal-a ocasión.

Pois eu non fun á xuntanza citada, da Cruña, por duas razóns: a primeira porque sopuxen que non virían os da I.N.G. (Risco, Castelao e compañía) e eu considérome afiliado a ela inda que non sei si existe; e a segunda porque a convocatoria tiña pouco de atractiva, pois sin dare razón do que iba ser ouxeto da reunión nin cousa algunha, viña a concluire que eles pagarían o hotel e apurando pra que foramos e nada máis.

Precisamente istes días anda polos xornais a custión da Mancomunidade catalana e do Estatuto provincial. Eu como non leo os boletís non me entero de nada, e inda que a cousa é de importancia secundaria pode que teña repercusión na nosa opinión; non hai que esquecer que hai aquilo de que "acción é igual e contraria á reacción" e todo o que iles fagan ¡apuradamente! non é máis que botarlle leña ó lume. Máis de lamentar é a morte do Arcebispo de Compostela que de continuare na Sede inda pode que tivera grande impulso o galeguismo. Con motivo da chegada a Es-

pañña do Equipo Nacional Argentino de foot-ball o *Debate* de Madrid dixo que si os *equipos de provincias* non debían xogar cos nacionais porque era desprestixiar o foot-ball español; e os periódicos da Cruña todos indignados contestaron defendéndose e poñendo verdes ós madrileños e a Madrid e seique hastra lle chamaban imbéciles o cual foi comentado e secundado pelo público, e inda que seña respecto ó foot-ball é ista unha manifestazón na que non cabe dúbida que se manifesta o sentimento popular que ó meu xuicio está hoxe máis que nunca ó noso lado. E xa que me dou agora polos boletis, o outro día caeu nas miñas más un número de *Galicia* de Vigo e alédoume moito ver que nun xornal tan bon (co que ningún da Cruña se pode comparar) houberese unha caricatura de Castelao co pé en galego, un comentario de Risco ó derradeiro traballo novelístico de Correa Calderón tamén en galego, e inda outro traballo sobre nazionalismo, mais, iste en castelán.

Como agora estudio oito horas ó día non teño noticias nin tempo pra escribir e esta é a razón porque ista carta comenzeina fai moitos días e inda a fino hoxe.

Unha aperta cordial do teu bon amigo

Joaquín Peña

Abril 7/925.

Ourense, 22-III-25

Amigo Penzol: Fai un instante que recibín a tua e non me demoro en respondel-a, pois de tardar algo máis é moi fácil m'esqueza, cousa que me acontece con moita frecuencia.

Moitas gracias pol-as aclaracións que me fas na tua derradeira. Agardo non teñas pensado que ó inquirir que o figuras, me moveu outra cousa que o desconocemento das ditas verbas.

Respeuto ó do Risco nada hei de decir. Agora ben. Convén non esquezas que a miña carta é *somentes miña*, e que polo tanto non están acertadas as tuas verbas ó decir que "se deixe de xefaturas", posto que ise era i-é o seu desexo. Non penso sexa preciso insistir sobre isto. E si é verdade que a tua dame pé pra unha longa resposta, non-o hei de faguer por unha razón somentes: os traballos que tedes comenzado. De ningunha maneira quixera ser un atranco no camiño por vós comenzado. Quedo n'unha veira en agarda de que me chamedes a formar como o de sempre, disposto a obrar obedecendo. Non esquezo que por todo i-ante todo son galego arredista.

A todos unha forte aperta. Teu decote.

Leuter

23-VIII-25

Querido amigo e irmao: Ahí polo día 8 ou 9 mandeiche os "extraordinarios" dedicados ó Día de Galicia polo "Pueblo Gallego", "La Región" e o "Faro". Supoño que os terás recibido.

As aclaracións que na tua me dás deixáronme moi satisfeito e fixéronme ver claro o artigo de Vilar Ponte. A miña xenreira pra este xornalista xa sabes como naceu (un mal proceder n'unha cuestión que, deixando á veira o lado persoal, tiña algo que ver coa Causa); pro xa acabou dende agora. Cando ti sales fiador da sua boa fe nazionalista, xa se pode crér n'esa boa fe, i-esto é o principal; o demáis é—"pecata minuta". Farasme a xusticia de apreciar que non digo esto por gabarte. Deixando a un lado outras consideracións, estou verdadeiramente admirado de cuanto sabes d'estas cousas; non parece sinón que te propuxeches recoller datos pra facer algún día a historia do movemento nazionalista, obra esta, por certo, ben interesante, pra deprender a separar as persoas das ideas, pois o trabucamento das duas cousas parécese que ten sido causa de constantés erros.

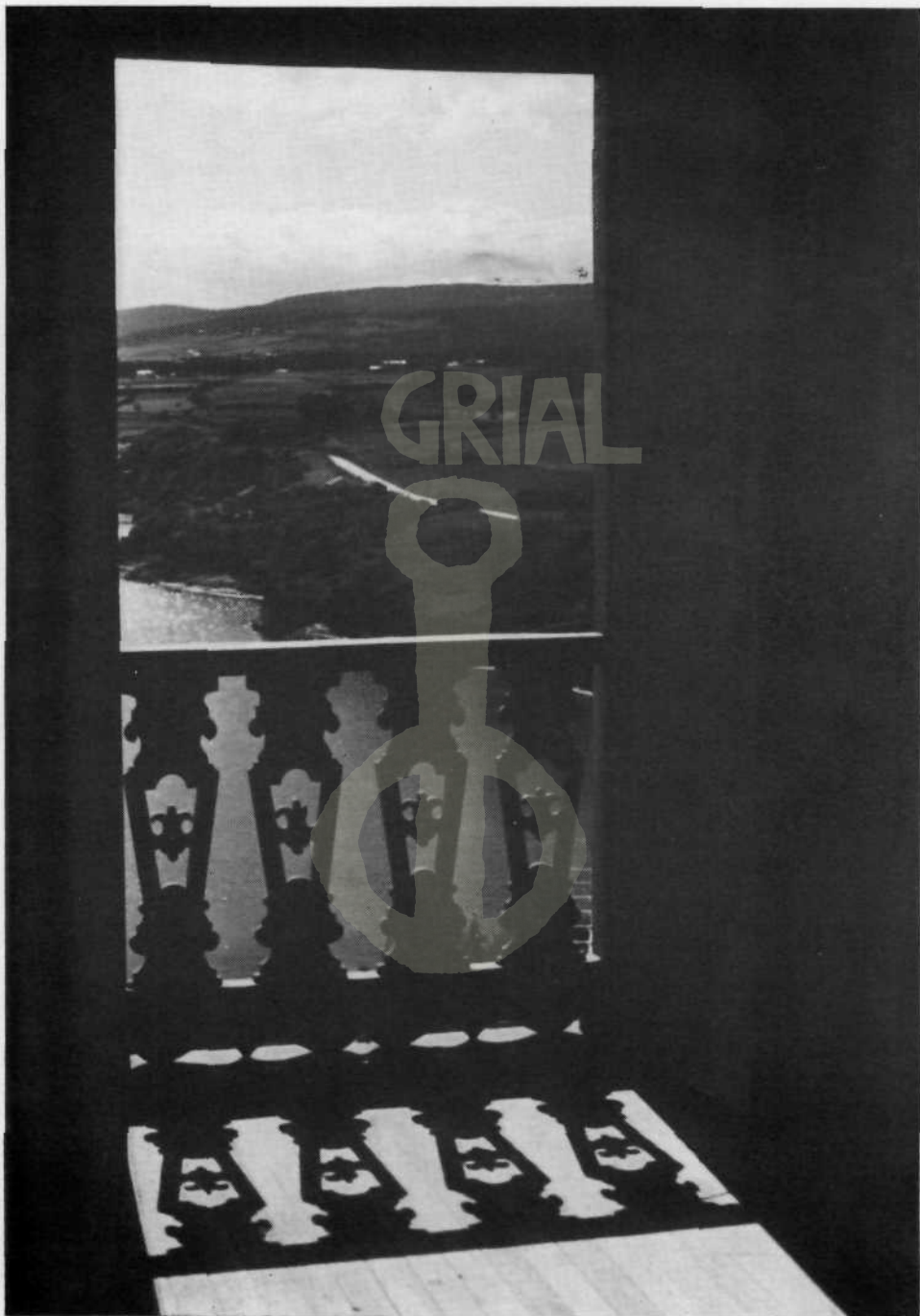
Estamos de acordo encol da necesidade de un partido ou mocidade autonomista. Eu non tiña ouvido falar de ise intento de "mocidade liberal autonomista" mais parécese de unha grande oportunidade, sobre todo porque podería servir pra dirixir por un vieiro galeguista (que xa sería algo) ós liberales todos da nosa Terra, que teñen que estar arelantes de moverse n'estes tempos de tan fonda crisis prá Libertade, como feito e hastra como conceuto.

Agora ben. Eu penso —con pesar— que esta orgaización é prácticamente imposíbel ou, polo menos, moi difícil; e todo por esa maldecida confusión antre as ideas e as persoas. Porque o "liberal-autonomista" tipo parécese difícil de atopar; os que abundan son os liberales-nazionalistas, con ese conceuto de nazionalismo encerrado nas liñas d'esa folla da Mocidade Céltiga, que é o meu "nazionalismo" (nazionalismo doutrinario, cultural). Cecais os únicos liberales autonomistas son os que non son nin unha cousa nin outra, ou sea, os desacreditados, os tales M... e P... e demáis pandillas. Si son estes os que orgaizan, naide os seguirá, porque naide debe seguiilos. E os outros, os nazionalistas, ou se contentan con ser nazionalistas "pasivos" nada máis, ou queren acercarse á realidade (pra vencela, pra domiñala ó seu pensamento, non pra deixarse luxar por ela); pro o caso é que estes segundos non se moven tampouco, e cecais non se moven porque temen que os xuzguen o mesmo que ós P... e Compañía. Fai falla unha fórmula, e a min ocúrreseme, de momento, que poidera ser esta: de un lado os nazionalistas todos, entre eles, si os hai, os nazionalistas a secas, con orgaismo parecido ó do Seminario —que poidera ser o "Seminario" mesmo—; e de outro lado, os nazionalistas liberales ou realistas, con un "programa" liberal-autonomista, que sería programa mínimo no orden político (non pra buscar, axiña, deputados) e bandeira pra enrolar a todos os sinceiros amantes da Libertade, candidatos, cecais, a nazionalistas puros.

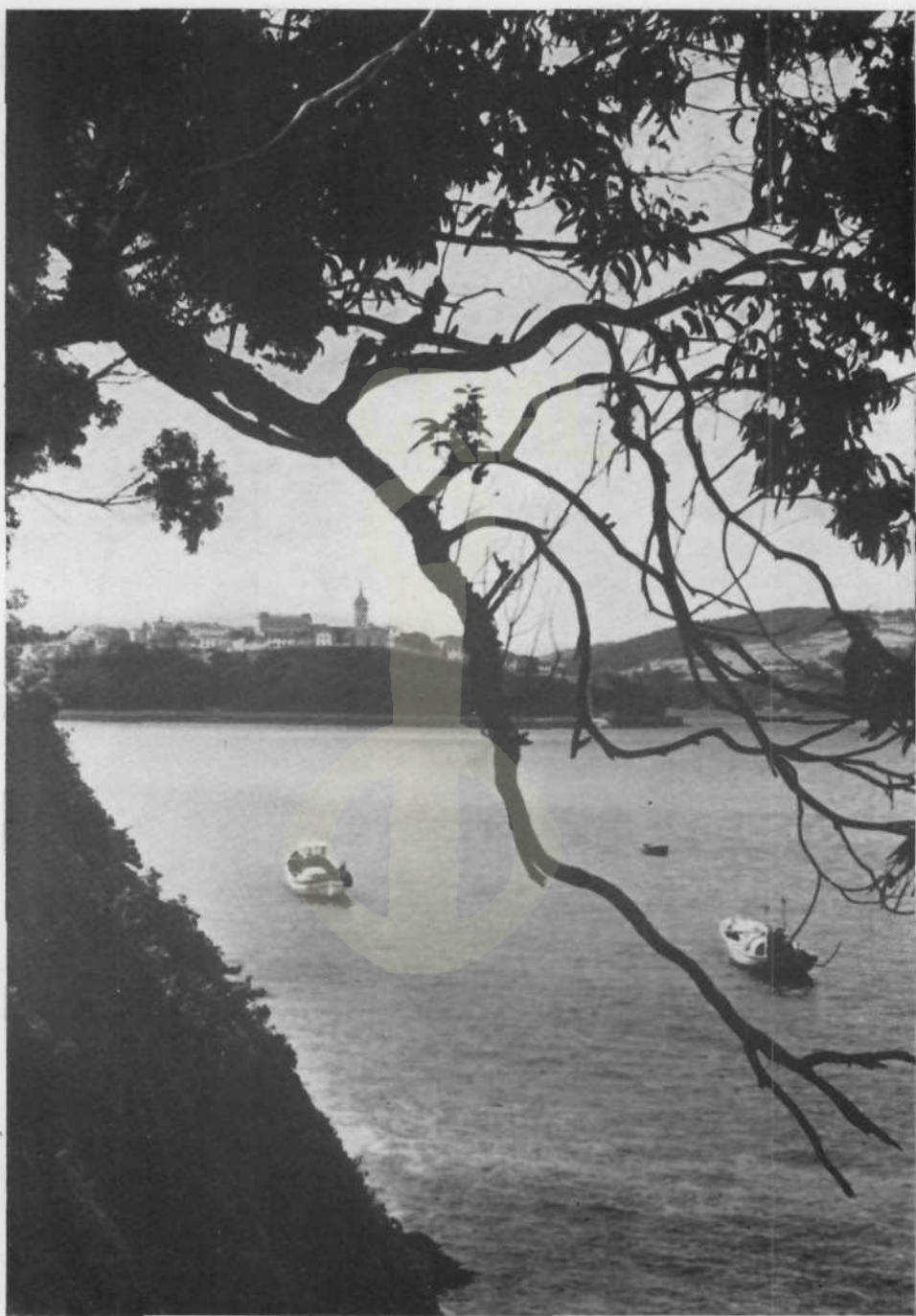
Fálame d'esto, pois ti has de ter un criterio máis seguro. ¿Viches o primeiro número da 2.ª tempada de "Nós"? ¿Saíu xa o boletín de Vilar Ponte?

Unha aperta forte de

Cerdeiriña

Un balcón da Casa de Castropol, ao que tantas veces se asomou o bibliófilo para contemplar esta paisaxe

Unha vista da ría de Ribadeo, coa vila tan querida por Fermín Penzol, ao fondo

Sr. Fermín Fdz. Penzol. Ponferrada

Querido amigo Penzol: Finando xa o vran e temendo que haxas rematado a tua tempada de vacaciós, respondo á letra que tiveches a atenzón de me escrever o 28-VII.

Agradecín as noticias mineiras que, pol-o que ollo son de parálisis compreta.

O irmao Paz Andrade me mandou as adxuntas follas. Inda que te supoño en correspondenza con il, déixoche-as por si atopas suscritores de aiciós entre os nosos amigos. Eu non poso faguel-o pois salirei de contado para Francia a donde che prego me mandes noticias de vosas xuntanzas de este inverno.

Paz Andrade me di que lle comunique o *que pensamos sobor do novo partido liberal-autonomista* en formazón. Xa sabes que miñas opiniós políticas están valeiras de valor que non sexa o muito subxetivo valor dado pel-o criterio individual. En tertulia de amigos, tomando café, cada un ten o dereito de expor as suas opiniós sobor todo o divino y-o humano. É unha das expansiós propias da amizade e máis un estimulante do espírito. Pero non quero responder nada ao director de "Galicia". Farás o favor de encarrégarte ti, que eres o eixo do noso grupo.

Non-o creerás pero penso que é esta a hora máis indicada para faguer algo en Madrid pol-a causa galega. Me expicarei na próxima. Tamén penso falar disto con Cortón.

O vran foise. As noites son muito frías, mais temos unhas fermosas tardiñas de paseo. Os teatros comezan a atraer público e verdadeiramente non dá vontade de sahir agora de Madri, que voltan das praias as señoras tan ben vestidas, faguendo a lexitima importazón de modas e perfumes extranxeiros. A Corte faime o efecto d'unha aldeia de Castela donde pasara tempadas unha colonia europea. Te non quero cansar máis pol-o d'hoxe, pero non estés tranquilo. Cando menos penses voltarei a escriberte longamente distraíndo o teu tempo do estudo das leises. Unha forte aperta.

Jesús Carracedo

A Cruña, 26 d'Outono de 1925

Sr. D. Fermín Fernández Penzol

Querido e distinto irmán: En Viveiro me tiveron detida a sua carta moitos días. Cando m'a enviaron á Cruña, estaba eu en Lugo, onde fora de mantenedor da Festa da Poesía Galega e de congresista do Congreso de Economía Galega. Agora, xa con vagar, doulles resposta ás suas liñas, realmente interesantes. Con tanta maor razón, canto que hoxe o irmao Mosteiro me dixó que tiña unha carta sua na que facíase relación a min.

Eu, axudado pol-o Cebreiro, tratarei de recadar canto poida do inesquecente finado Porteiro. E facereino con verdadeiro amore,

non só pra servir á Causa, senón porque Porteiro por min viñera ao nacionalismo. Respondera á miña chamada —porque xa antes se fixera amigo meu debido a unhos favores xornalísticos que me pedira— c'unha carta, cuio estrauro pubricó na segunda edición do meu folleto "Nacionalismo Gallego" que, según sabe, foi o xermolo das "Irmandades da Fala". O estrauro d'esa carta que din a lus espresa a primeira manifestación galeguista de Porteiro. Logo, fundou a "Irmandade" en Santiago, a segunda das galegas; a primeira foi a da Cruña, e xa xuntos traballamos sempre deica a morte —mala morte ruín— nolo levou. As memorias interesantes que hoxe si vivira podería facer colaborando conmigo, encol dos arrivistas que viñeron a nós cando nos viron en *entente cordiale* c'os da Lliga de Cataluña! A nosa intimidade foi fonda e nidia coma d'irmáns verdadeiros.

Eu conservo moitas cartas particulares suas, que cicais premittan sacar algo d'elas. Pro o labor de escolma de canto escribiu, non ha ser moi doado. Anda espallado pol-a "Nosa Terra", "Nor-oeste" e outros xornaes e boletís. Intentarémosla con todo. E intentarei unhas liñas miñas encol do Porteiro íntimo. Pedireille outras ó Quintanilla e ó Risco, como vosté desexa. Buscaremos tamén retratos ou caricaturas de Porteiro e Viqueira.

Xa veu as declaracións do Primo encol do rexionalismo que xuzga antipatriotismo? Fixen un artigo encol d'esto pra "Galicia" de Vigo, que non sei si o autorizará a censura, inda que lle dou a razón ó *ditador sarxento* e lle denunciou a Academia Gallega, o Seminario d'Estudos Galegos, os Coros, os homenaxes a galeguistas e poetas mortos; coma cousas perigosas porque fomentan o amore rexional.

Na Festa de Lugo acentuei a nota liberal e antidirectorial. E sin andare con ardeiros. Por certo que me pasou unha cousa dina de ser contada. A tarde da festa chegou a Lugo, de súpeto o Martínez Anido. O gobernador, amigo particular meu, chamoume pra me preguntare se pensaba falar en estridente e en antidirectorial. Dixenlle que si. El advertíu entón que mo preguntaba porque tiña desexo de levar á festa a Martínez Anido pra lle dare máis releve. E eu repuxen: si vai Martínez, non falo. E non por cobardía, posto que poderían pasar duas cousas: ou que me mandase calar ou que se retirara. Ambas de recramo xurdio pra min. Senón por costarlle un disgusto ó gobernador amigo. Entón prometeume non levar ó Martínez Anido. E cumpriu a palabra. Todo Lugo se decatou d'esto e conquerín, polo mesmo, moitas simpatías e algunhas xenreiras. Falei canto me petou, e falei en galego. Agora invítaronme a duas conferencias: unha en Caldas de Reyes, n'un centro obreiro e outra no Liceo d'Artesanos de Pontevedra. Nos dous sitios farei propaganda do noso santo credo. Como fago a cotío nos xornaes.

En troques, non sei cando poderei editar unha obra miña encol do nacionalismo, que coído habería de ser fecunda, porque vai feita en xeito evanxélico e mesiánico. Inda que non se nos obrigue ós nacionalistas a estarmos callados un cuarto de século como di Primo, algún tempo pasará sin que poidamos exteriorizar radicalismos. Más quen sabe! Se non aquí, e con nome suposto, nas

Américas habería posibilidade de publicación. Xa temos que apelar a todo.

Con Risco e Losada Diéguez que foron ó Congreso de Lugo, falei das nosas cousas. O Risco está algo atado, porque como son tan bárbaros os que mandan, teme que o deixen sin o seu único medio de vida: a cátedra. O Castelao, pol-as suas ataduras á praza burocrática de Estadística, ocúrrelle cousa semellante. Eu, pol-a miña parte, Deus sabe que fixen o posíbre para sere dinamente encarcerado ou desterrado. Cando falo en público censuro o Directorio. Cando escribo, metade do que escribo, queda no peine do lápiz vermello. E nas crónicas d'América exprésome franca e rudamente.

O Partido Liberal Autonomista Galego, ou ha ser cousa ben feita ou non se facerá. Encol d'esto tamén cambiei impresiós co Risco. Camiño, no respéitve a eso, con pés de promo, inda que centos de rapaces me esperan pra que o constituamos axiña.

Xa sabe da morte do probo D. Florencio Vaamonde, home todo enxebre, ateigado de cultura, bó coma o bó pan, que a min que-riame co'a i-alma. Morreu dinamente: lendo, ou facendo lér, a sua derradeira obra inédita, unha noveliña galega nomeada *Anxélica*.

Meu irmán Ramón, está dando remate a un compendio de Historia Galega, que sin ser unha obra *definitiva*, nin moito menos, é a primeira Historia seria, científica e moderna que teñamos, base pra cousas meirandes. N'ela non ten acollemento a pantasía. Son os feitos, escrupulosamente escolmados que falan de seu.

Agora, como nunca, é o momento de que nos estreitémol-os bós e xenerosos por riba de todo. Eu non vexo xa arredor de min, senón os enemigos da Galiza. Os que poideran ser enemigos persoaes meus téñoos por amigos na causa. Hai que esquencer persoalisms, en aras da Terra, que cubizamos ollar ceibe. Pol-o tanto non negarei meu cativo esforzo a cantos o requiran pra ben da Patria.

E máis nada pol-o d'oxe. Lembranzas ós admirabres irmaos Cortón e ós demáis correlixionarios. Lévoos na i-alma a todos. E a vosté lle envío unha forte aperta.

Antón (Villar Ponte)

A bordo do Ytuzaingó, 7-X-1926

Irmán Fermín Fernández Penzol

Moi querido irmán: Aproveito as horas de vagar que o viaxe pol-o río Paraná arriba cara o territorio de Misiones me deixan para escribir, inda que sin comodidades debido ao forte calor que fai por ista zona, ós irmáns que, como ti, lles debo os millores momentos que paso no desterro, pol-as cartas, verdadeiros oasis n-este deserto, que recibo e que me fan vibrar as máis sensibles cordas do sentimento e a saudade da Terra.

Na miña derradeira dába-che notiza do estado actual do nazionalismo n'estas terras; coído que fun demasiado pesimista, pois a pesar das contrariedades que un sofre por non ter persoas que

o secunden como un quixera, ollarás na miña carta que hai loita, e ista, si non é toda encarada do xeito que un deseara, hai que recoñecer que é unha realidade; pois os mesmos que loitasen e falasen do nazionalismo para desvirtualo non fan máis que darlle vida, e iso é moito.

Eu cheguei a iste país no Nadal de 1922, si ollades os xornás galegos d'eiquí d'antes desa data, salvo dous artigos que publicou o director do "Correo de Galicia" José R. Lence —que mandou dende Galiza cando fixo unha xira por ahí no mes de setembro de 1922, nun deles referíase ao banquete que lle deron a Asorei en Cambados—, non atoparedes nada que se refira a algunha das manifestazóns nazionalistas, ideaia, homes, fala, etc. Contos de Rodríguez Elías e outros pol-o xeito, si acaso nunha data determinada algunha poesía de Curros ou Rosalía, nada máis. Chego eu con unhas credenciais do Risco autorizándome a formar un grupo nazionalista, e ademáis con un cargamento de libros: 80 "Abrente" de Taibo; 20 "Doutrinas" do irmán Ramón Vilar Ponte; 200 "Teoría do nazionalismo" do Risco; 500 "Ollo de vidro" de Castelao, e ademáis números de "Céltiga" en grande cantidade. O que quixo e o que non quixo oíume e levou libros. Eu non son orador nin o fun nunca, mais a fe, o sentimento todo alma e corazón posto o servizo da Causa fíxome falar nun mitin de protesta que se celebrou —orgaizado pol-a Federación de S. G. A. e C.— cando as vítimas de Guillarey, e fun o primeiro que, en medio das protestas do público, falou en galego nun auto que se lle daba carácter político; e coído que foron as primeiras verbas nazionalistas galegas que se meteron nos ouvidos dos paisanos alí reunidos. Logo, a saída de "Terra", que si teño un soio que me axudase houbera seguido saíndo, pois casi a turraba gratis, pol-os avisos; a proba é que non se cobrou un recibo de suscrizón, salvo 37 do interior que remitiron os cartos.

D'esa data até hoxe, vai faguer catro anos, chegamos a que se preocupen e disputen a hexemonía ou millor dito a dirección do movemento eiquí, así que coído que xa é algo, anque non todo o que un desexaría; agora, coa boa nova que me dá da orgaización da irmandade vanse desgarrando as trevas en que eu estaba ollando xa envolveita a nosa obra, e ista fenestra que se abre deixa entrar xa ós nosos corazóns o sol, que é quentura e entusiasmo, e daralle vigor ós membros entumidos pola longa inmovilidade.

Novamente escribireille a Xavier Pardo, mandándolle máis datos de que fago memoria, e ademáis unha declaración xurada de renunciamento a toda clase de política e Patria que non sexa a nosa pra mentras viva.

En canto chegue a Bos Ares enviareiche o número de "Céltiga" do Día de Galiza e os números de "Terra" que me pides; tamén che enviarei todo o que atope de interesante en outros xornás.

Como che decía na miña derradeira, "Semente" vouna turrar axiña chegue a Bos Ares, que será pra-os días 20 ou 25 deste mes e vouna a espallar gratis; logo seguirei turrándoa cando poida. Terá unhas 16 pxs. con dibuxos e graburas; o aspecto será moderno e si conqueríades colaborazón, que sexa o máis curta posible, a maneira de estilizacións, pra evitar o outo costó, e ademáis pode figurar unha cousa boa e chamativa. Eu conto coa

axuda do dibuxante galego F. Lamas Barreiro, irmán que procede da I.N.G. de Ourense, mais como é o encarregado da publicidade da Paramount Films ten un traballo condanado tamén, e non pode faguer máis que antre horas algún dibuxo que se lle pida.

Si houbera tido datos de abondo adicaría iste número a faguer unha escolma do que os estranxeiros teñen falado dos nosos homes, mais non teño máis que os que me pode proporcionar a sección "Os homes, os feitos, as verbas", de NÓS, e coido que se terá dito moito máis. Así que hai que deixalo pra máis adiante. Vou meter avisos de todol-os libros galegos que teño pra vender e anunciar os que están pra sair e en porparación que eu teña notiza.

Conseguín unhas direicións de galegos residentes no Brasil a quen me vou a dirixir; xa o levo feito moitas veces e sempre sin resultado, veremos si desta vez calla. A Chile dirixinme tamén en moitas ocasións e tampouco callou, e xa ves, cando un menos imaxinaba apareceron "Os Enxebres".

Teño moi presentes os teus encargos.

Nada máis, recibe unha saudosa apreixa do teu decote teu e da Causa.

Ramiro Illa Couto.

Compostela, 23-XI-1925

Sr. D. Fermín F. Penzol
MADRIDE

Meu irmán Penzol:

Unha carta de Cerdeiriña faime sabere con fondo delor, que vostedes teñen perdidal-as espranzas de sere correspondidos por nós no seu degaro de dar unidade ó esforzo nazonalista faguendo centro de aición esta vella vila de Compostela. De certo nós temos procedido moi lentamente, tal cal a ocasión o requixo, máis por preguiza, e oxe podemos comunicarlle que, coidando pouco axeitada a formación de unha Mocidade Cultural con estatutos aprobados, procedimos a crear, con carácter segredo e clandestino, o grupo nazonalista de Sant-Yago. Tendo xa disposto agora iste orgaismo fundado por nós a base de estudantes, podemos corresponder na medida das nosas forzas ós seus degaros e hastra si se quer ser elemento central da súa realización.

É pois comenente que dende agora sosteñamos relación decote por medio de cartas pra estare en autos de todo canto pol-a Causa se faga. Cralo é que, non sendo cousa boa espoñerse sen utilidade, as nosas cartas, pra evitaren calquera estragueira, teñen de sere escritas a máquina e sen firma, podendo eisí conter os nosos pensamentos sen perigo.

Coido que non é preciso faguer, respecto ao Seminario de Estudos Galegos (no que todos nós traballamos, e que anque moito axude a faguer a Patria Galega non é ren doado teña carácter político), a máis pequena aclaración, pois xa no derradeiro ano esclarexado quedou no mensaxe que os nazonalistas de Compostela diriximos a esa Mocidade Céltiga.

Respeito ó noso criterio pra c'o novo Partido Liberal Autonomista, está esposto no meu artigo do primeiro de Outono publicado na *Galicia*, e pol-o tanto, é de independencia.

Da nosa ideoloxía tampouco é preciso falare, pois en todo hemos de coincidir. Temos pois que traballar forte e de xeito fundamentais construtivo, postos de acordo na liberación da nosa Terra, procurando arrecadar pr'os nosos xuntoiros a sagra rebeldía da mocidade.

Compre responda axiña, a volta de correo séndolle posible, na forma devandita, e amostrándonos o estado de ise grupo.

Seu sempre e da Terra.

Xosé Filgueira Valverde

Madrid, 29 de Nov. de 1925

Irmán Xosé Filgueira Valverde

Temos recibido a súa primeira carta dirixida a ista "Mocidade Céltiga", nos complacemos hoxe en lle enviar coistas liñas un saúdo de irmandade e de adhesión ao irmán coincidente co noso pensar.

A súa idea de creare un agrupamento segredo a base de estudantes, parécenos dende logo moi oportuno e máis axeitada ao espírito do movemento e ás circunstancias actuaes. Habendo como hai xa unha orgaización cultural da importancia do Seminario, que fai a labor creadora de cultura, o que compre agora é laborare pol-o espallamento das nosas doutrinas, fomentando e sementando a rebeldía con axuda d'outro grupo ateigado de enerxía moza que se arrisque con valentía e espírito de sacrificio, firmemente decidido a loitar pol-a causa nacionalista.

Nós xa vellos nazonalistas por ter saído do seio das primeiras IRMANDADES, e ter vivido todal-as continxencias do movemento, vemos en vostede un novo irmán orientado co inequívoco espírito nazonalista que sabe mantere coma nós a intransixencia nos nosos credos e sinalar tamén as suas incompatibilidades.

Todos vemos, pois, con fondo agrado ó grupo de mocidade que vostede orgaiza e estando dispostos moitos dos de aquí a colaborar con vostedes en todol-os ordes lle pregamos e lle agradeceríamos nos poña ao corrente de como está orgaizado ise agrupamento facéndonos resaltar os seus principás fis que polo de agora se poñen.

Mocidade Céltiga

NOTA: Esta carta refírese ao propósito dos mozos do Seminario de E. Galegos de trocar a primeira idea de crear unha Mocidade Cultural Galega legalizada pola de unha agrupación segreda "de tipo masónico" e de disciplina nacionalista. Un dos partidarios desta idea foi o mozo Filgueira, e por eso se dirixen a el. Pero, simultaneamente, o mesmo Filgueira tamén trataba de organizar outra entidade segreda de carácter católico, da que acompañamos o proxecto.

A. S. L. G.

ESCRITOS

Baixo iste nome faise xuntanza de fieles galegos pra organizar o *Apostolado Social e Litúrxico na Irexa Galega*.

Obedecendo estrictamente as intencións dun Outo-Vigairo, trasmitidas pol-o Segredario radicante en Compostela:

Gardando aisluto sixilo encol dos traballos levados a cabo, das instruccións dadas e mesmo da existencia d'ista xuntanza.

Poñendo na obra todo o posible esforzo o amor i os bens.

Pra que na nosa Pátrea se cumplan as ordés da S. Sede i a vontade de Deus.

Pra que sexan restauradas as vellas costumes litúrxicas das nosas irexas.

Pra que Cristo, Rei das naceóns, trunfe na nosa.

Pra que non sea luxada a outa moralidade do noso pobo.

Pra loubanza de Deus e ben dos irmáns galégos.

Pol-a eirexa galega.

Feito na cidade de Sant-Yago.

O Segredariado

A. S. L. G.

INSTRUCCIÓN 1.ª, DO SIXILO

Sabede vós o que hoxe a ista xuntanza sodes chamado que a nosa orde prega sixilo, obediencia e piedade. Sabede que vindes a ela, non pra honra, senón pra sagreficio e que tendes que prometer diante do Noso Señor cumprir con ela, pois por cathólico e por galeguista sodes chamado.

Calade todo o que da orde sepades, calade aínda diante dos cathólicos e dos galeguistas pois soio o Outo-Vigairo, i o Segredariado poden faguer novos socios. Mais si vedes algún fiel disposto e axeitado á nosa causa decidelo logo e será, se compre que sexa, aceptado por irmán.

INSTRUCCIÓN 2.ª, DA AXUDA

Vós non sabedes o nome dos vosos compañeiros de A. mais aínda diste xeito debédeslles axuda. Se souperades seu nome ou vos fora indicado tendes que axudalos en total-as cousas da vida. E aínda que non o sepades será a meirande axuda pra eles a axuda que á Orde dedes.

INSTRUCCIÓN 3.ª, DAS ORDES

As ordes ou instruccións serán dadas sen regra de tempo, lugar nin asunto. Tanto poden tardare un ano como repetirse en poucos días. Sairán de onde o Outo-Vigairo ordée e dirixiranse ós fins do do A. que nos escritos quedan espostos. Poden comandar que se espallen notizas, ou papés, ou críticas, que se dé diñeiro ou traballo mais sempre serán dadas tendo en conta a situación i os posibles de aquel a quen vaian dirixidas.

Non temades pois que podan sair dos vosos e prometede sen temor.

A cada instrución responderedes dicindo breve e concisamente o que poidestes i o que non poidestes faguer e mandando ca vosa acusación de recibo o selo de correos con que se vos mandará a próisima.

Fora disto leede cada mes os escritos i as instrucións e decide o que por elas tedes feito fora do comandado.

O Segredariado do A. S. L. G. reside na Azabachería 5 e a el debedes dirixir a correspondenza.

Aceitedes ou non, pregade pol-a Causa, que os tempos son maos pra Terra e pra Eirexa.

D. N. A.

Sant-Yago, 1.º do Nadal do 1925

Irmán Penzol. Madrid

Querido irmán Penzol: Ao seu tempo doado forón na miña man as tuas derradeiras cartas. Non-as respotei denantes, porque nada definitivo encol da M.C.G. (Moedadade Cultural Galega) tiña que che decir.

Hoxe, que xa algo podo decire, fágoo. Supoño xa no teu poder a carta que fai dous ou tres días te escribiu o Filgueira Valverde.

Eiquí estivo o Romero Cerdeiriña, que me visitou co encárrago de enterarse como andaba a M.C.G.

Despóis de atar muitos cabos, chamei por fin a xuntanza a tódolos irmáns pra acordar mandar o regramento ao gobernador, mais n-isa xuntanza, surxiu a idea esposta por algús, de, en troques de constituir eiquí unha Moedadade oficialmente recoñecida, era millor constituir un grupo nazonalista segredo, co que, dende logo, podedes xa contar pra todo, e agardamos sosteredes amprias e constantes relacións epistolares. Ben sabes ti que non era iste o meu proyeito, pro como a maoría manda, manda; mais enfín, si na forma en que nos constituimos é meirande a propaganda que se poda faguer, nada importa certamente a forma de constituzón. Xa me dirás que te parece iste xiro que tomou a cousa.

Onte tornamos a xuntarnos pra tratar do troque de "Libredón" en órgao espallador das nosas ideas, e acordamos dende logo ir á il, contando co apoio que ti, n-unha das tuas cartas, nos ofrecías en nome d'ise grupo de Madrid e máis do de Bos Aires. Estamos faguendo un presuposto do que costaría imprimalo, anuncios que se poden conseguir, etc., e logo que o teñamos finado, mandareicho pra que informedes vós.

Eiquí surxiu a idea de que o novo órgao se chame "A Patria Galega", e que se turre como si fora a segunda época daquel que tiñan Brañas e Cabeza de León, e que tanta sona chegou a ter. Como o Cabeza de León está francamente con nosco, i é por outra parte un persoeiro prestixioso drento do nazonalismo galego, inda que permaneceu alonxado da Irmandade da Coruña e da I.N.G. e, por outra parte, pra certos elementos que coidamos seren facilmente conquistables, é unha garantía, ocurriamos propoñelo direutor, xa que co-il, a vida do xornal coidamos tería de sere longa

dado o gran número de amizades que ten aquí. Crar-está que sería un director de nome, xa que a verdadeira dirección e peso do asunto, estaría sobor de nós.

Xa me dirás o que vos parece de todo isto, o máis axiña posíbel, pra escomenzar os traballos de propaganda.

Estamos porparando diferentes excursiós ao Pico Sacro, e a algúns mosteiros célebres, excursiós que teñen por ouxeto o pronunciar conferencias de propaganda.

Encol do novo partido do V.P. nada decidimos pol-o de agora, xa que en definitiva nada se sabe. Nós seremos sempre nazonalistas, e non colaboraremos en ningún partido que esté constituído por persoas sospeitosas; chámese este i-estes como se chamen. Mais como inda nada se sabe do partido, non podemos emitir a nosa opinión. Ao seu tempo o faremos...

Xavier Pardo

Madrid, 27-V-1926

Irmao Ramiro Illa Couto

Querido irmao: Fai tempo escrivinte duas cartas e non tiven resposta. Hoxe escrívote a terceira pregándote dígame as razóns, calesqueira que sexan, do teu silencio; coído non sere merecente d'el.

Só recibín o primeiro número de "A Fouce". Gorentoume moito. Eu como xa che dixen noutra degaro recibir todol-os números abonándovos o seu custe. Si vos parece ben mandádemos d'el segundo en adiante. Agradeceréivolo.

Encol do noso proxeito d'orgaizar un grupo independencista, non-o temos conquerido. Nas autuaes circunstancias non é doado por mor do medo, e iso que temos traballado arreo e sin acougo.

Agora ben, en Bos Ares poderíase faguer dita orgaización pra espallar por América e Galiza os nosos ideaes, procurando ter nos principaes pobos d'unha e outra afiliados que cotizaran unha cantidade determináda ao mes. Unha vegada orgaizada turrariase un manifesto espoñendo craramente o noso idearium pra o espallar pol-as sociedades culturaes, agrarias, deportivas, de recreo, galeguistas, etc., d'América e da Terra, despóis adicaríamonos á procura de afiliados e ao espallamento do noso credo valéndonos de follas, selos galegos, postaes, etc., e de "A Fouce", que sería o seu órgao.

Si vos parece doada a idea, eu dende logo e algunhos outros rapaces ingresaríamos n-ela mandándovos todol-os meses a cuota d'un peso cada un.

Novas, non hai máis que a saída, imprentadas por LAR, de tres obras de Cabanillas: "No Desterro", "Na noite estrelecida" e "O Bendito San Amaro", e a próisima saída de "O Mariscal"; e que "El Pueblo Gallego" de Vigo ven publicando un Diccionario Galego-Castelao do que son autores Filgueira Valverde, Tobío Fernández, Magariños Negreira e Cordal Carús, os catro membros do Seminario de Estudos Galegos, é o millor feito ate agora.

Nada máis, agardando a tua resposta recíbete, xuntamente con todol-os irmáns d'esa "I.N.G.", unha forte aberta do voso irmao.

Fermín Fernández Penzol

Adxúntoche un artigo para "A Fouce" do irmao Xaquín Pena de Betanzos.

San-Yago, 5-VII-1926

Irmán Fermín Penzol

Querido irmán: Onte foi na miña man a tua do 2, que resposto axiña, xa que mañá parto pra Ourense co ouxeto de sair de alá o día 7, en pelengrinaxe a pé ao San-Yago, na compañía do Risco, Otero, Cuevillas, etc.¹.

Teño xa algús artigos pra "A Fouce", de varios irmáns, ti me dirás si chos mando a ti ou si, pola contra, llos envío directamente a Bos Ares.

É verdadeiramente lamentábel que agora, cando máis necesaria era a axuda de todos, desfíxerades isa Mocidade. Eu coído que pra o curso volverás a orgaizala pra poder así constituir o grupo segredo. De total-as maneiras, agradecereiche me mandes a direición de todol-os irmáns que están na Terra, pra desde eiquí escribirlles e telos ao tanto da nosa orgaización, pra logo, si algús voltan a isa, teren azos pra traballar, e os que non volten podan labourar nos seus pobos. Inútil coído decirche que soio me interesan os nomes de aqués que ti teñas confianza no seu nazonalismo.

Un distes días recibirás o xuramento, co que si estás conforme —como até agora estamos todos— o firmarás e remitirás eiquí...

Xavier Pardo

11-VII-1926

Meu querido irmao Xavier Pardo: Recibín a tua do 5. Do que nel-a me dis encol do teu traballo adicado ao noso Porteiro, dinlles conta aos rapaces de Bos Ares nunha miña que lles dirixín antronte. Te non esquezas de lle escrever ao Isla Couto. A colaboración pra "A Fouce" mándaa directamente.

Respeito á nova orgaización nazonalista, coído que millor que

¹ Nunha carta anterior infórmalle de que o Grupo de San Yago, de acordo co de Ourense, orgaizou pra a primeira quincena de xullo unha pelerinaxe a Compostela dende Ourense, que será feita a pé, pra vir —co pretexto da iconografía— faguendo propaganda. Entre os apuntados pra participar sinala a Risco, Otero Pedrayo, Cuevillas, Monxardín e Feixoo de Ourense, e Martínez López, Filgueira, Tobío e Xavier Pardo de San-Yago. Na Ponte Ulla incorporariase Fermín Bouza con rapaces de Compostela pra subiren todos ao Pico Sacro.

Tamén matinaban en facer no agosto unha concentración de nazonalistas de toda Galicia en Mondoñedo pra lle rendir homenaxe a Pardo de Cela.

moitos grupos secretos é orgaizar un só en Compostela, pro forte, ao que —pagando unha cuota ao mes— pertezan todol-os irmaos da Terra que rubren o xuramento. Só n-América pódense orgaizar grupos fortes autónomos, craro é que baixo a direición do de Galiza. Dito grupo podía sere dirixido por un Segredariado composto de un Segretario Xeral, un Segretario de Correspondenza e Relacións, un Segretario de Espallamento e Publicidade e un Tesoureiro-Contador, que dera conta pol-o menos unha vegada ao mes dos traballos feitos e da marcha da orgaización a todol-os afiliados.

Dos irmaos que formaron na “Moedadade Céltiga” é millor que me encarregue eu. Pra elo necesito coñecer detalles do voso proieito e o xeito do xuramento. O mesmo que pra se coidades de necesidade que haxa en Madrid un grupo secreto porme axiña a traballar.

Quedo pois n-agarda dos detalles e do meu xuramento. Mándalle outro tamén a Lois Cortón do Arroyo e ponte en correspondenza coil, pois unha vegada que eu marche d’esta —penso faguelo nos derradeiros d’este mes— é o único rapaz que fica eiquí...

Fermin Penzol

